

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2026-3-1>

УДК 332.1:338.24:330.34:330.59

JEL R11, R58, O18, O21, H77

С. О. Ішук

доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу проблем реального сектору економіки регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

e-mail: iso.ird@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3698-9039>

РЕГУЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ДОМІНАНТ ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН НА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ

Досліджено напрями регулювання домінант економічних змін, що визначають забезпечення резильєнтності якості життя населення регіонів України в умовах зовнішніх загроз. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування ефективної державної та регіональної політики, спрямованої на підвищення адаптивності регіональних економік до наслідків повномасштабної війни, руйнування виробничого потенціалу, трансформації просторової структури економіки та інших зовнішніх викликів. Обґрунтовано, що ключовими економічними домінантами забезпечення резильєнтності є диверсифікація структури економіки, релокація виробництв, розвиток переробної промисловості, активізація інвестиційної діяльності, експортна переорієнтація регіональних економік, розвиток малого й середнього підприємництва. Визначено особливості впливу зазначених домінант на структурну модернізацію економіки, зайнятість, доходи населення, інвестиційну активність і економічну стійкість регіонів. Запропоновано пріоритетні напрями державного й регіонального регулювання. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання їх під час формування стратегій регіонального розвитку та програм післявоєнного відновлення. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню економічної резильєнтності регіонів, підвищенню якості життя населення та формуванню передумов для сталого соціально-економічного розвитку регіонів в умовах збереження зовнішніх загроз.

Ключові слова: *резильєнтність якості життя населення, домінанти економічних змін, регіони України, диверсифікація, релокація, інвестиції, експорт.*

Ishchuk S. O. REGULATING THE IMPACT OF ECONOMIC CHANGE DRIVERS ON THE RESILIENCE OF THE QUALITY OF LIFE IN THE REGIONS OF UKRAINE UNDER EXTERNAL THREATS

This article examines policy directions for regulating the key drivers of economic change that shape the resilience of the quality of life across the regions of Ukraine under conditions of external threats. The relevance of the study stems from the need to develop effective national and regional policies aimed at strengthening regional economic resilience in the context of the full-scale war, the destruction of productive capacity, the transformation of the spatial organization of the economy, and the need for accelerated post-war recovery. The article argues that economic factors currently play a decisive role in sustaining employment, generating household income, preserving entrepreneurial activity, and creating the foundations for long-term quality of life improvements. The purpose of the article is to identify the principal economic drivers determining the resilience of the population's quality of life and to develop policy recommendations to regulate these drivers. The methodological framework is based on systems and structural approaches and incorporates comparative, statistical, regional, and logical-analytical methods, which enable an assessment of current trends in regional economic development, structural transformation, and regional adaptation to external threats. The study identifies and analyses the principal economic drivers shaping the adaptive capacity of regional economies, including economic diversification, industrial relocation, the development of manufacturing industries, investment promotion, the export reorientation of regional economies, and the development of small and medium-sized enterprises. Particular attention is paid to the regional specifics of these drivers and their influence on structural economic modernization, industrial development, employment, household income, investment activity, and territorial competitiveness. Based on the findings, the article proposes a comprehensive set of policy recommendations to promote economic diversification, support high value-added manufacturing, improve enterprise relocation mechanisms, stimulate investment, expand export-oriented production, and strengthen small and medium-sized enterprises. The proposed measures are intended to enhance the adaptive capacity of regional economies, increase productive employment, strengthen regional competitiveness, and improve quality of life resilience. The practical significance of the research lies in the potential application of its findings by public authorities and regional development institutions when preparing regional development strategies, post-war recovery programmes, and policy instruments designed to strengthen regional economic resilience under ongoing external threats.

Keywords: *resilience of the quality of life, economic change drivers, regions of Ukraine, diversification, relocation, investment, exports.*

Формулювання проблеми. В умовах повномасштабної війни та посилення глобальної економічної нестабільності забезпечення резильентності якості життя населення регіонів України дедалі більше визначається здатністю регіональних економік адаптуватися до зовнішніх викликів, підтримувати безперервність відтворювальних процесів і забезпечувати стійкість соціально-економічного розвитку. Воєнні дії, руйнування виробничого потенціалу, порушення логістичних ланцюгів, утрата традиційних ринків збуту, скорочення інвестиційної активності та трансформація просторової організації економіки істотно посилюють міжрегіональні диспропорції та обмежують можливості територій щодо формування доходів населення, збереження зайнятості й підтримання належного рівня економічної активності. За таких умов саме економічні чинники набувають визначального значення у формуванні резильентності якості життя, оскільки забезпечують функціонування виробничої сфери, розвиток підприємництва, залучення інвестицій, створення робочих місць і розширення фінансової бази територіального розвитку.

На відміну від періодів відносної макроекономічної стабільності, коли підвищення якості життя населення значною мірою пов'язується із соціальними механізмами перерозподілу та розвитком соціальної інфраструктури, в умовах зовнішніх загроз визначальним чинником стає економічна спроможність регіонів забезпечувати безперервність виробництва, структурну адаптацію та відновлення господарської діяльності. Саме рівень розвитку реального сектору економіки, диверсифікованість господарської структури, інвестиційна активність, розвиток переробної промисловості, підприємництва та експортного потенціалу формують економічну основу стійкості регіонів і визначають їхню здатність підтримувати продуктивну зайнятість, стабільні доходи населення та фінансову спроможність територіальних громад.

У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження економічних домінант, які визначають резильентність якості життя населення, а також обґрунтування пріоритетних напрямів державного та регіонального регулювання їхнього впливу в умовах зовнішніх загроз. Це потребує переосмислення традиційних підходів до регіональної економічної політики та переходу від реагування на кризові явища до формування механізмів довгострокової структурної адаптації та економічної стійкості регіонів.

Аналіз останніх досліджень. Концепція резильентності була започаткована в екологічній теорії завдяки роботам С. S. Holling [1], у яких її розглядали як здатність екосистем зберігати свої функціональні характеристики під впливом зовнішніх збурень. Надалі ця концепція була адаптована до економічних, соціальних і регіональних досліджень. Фундаментальні засади сучасної теорії регіональної економічної резильентності сформувалися в працях R. Martin і P. Sunley [2], які розглядали резильентність як динамічну характеристику регіонального розвитку,

що відображає здатність території не лише протистояти кризовим явищам, а й структурно трансформуватися відповідно до нових умов функціонування. Подальший розвиток цієї концепції пов'язаний із дослідженнями G. Bristow [3], яка обґрунтувала необхідність інтеграції принципів економічної резильентності до регіональної політики, та A. Boschma [4], який довів визначальну роль галузевої диверсифікації, структурної різноманітності економіки, інноваційної активності та інституційної спроможності у формуванні адаптивного потенціалу регіонів. У працях зазначених авторів переконливо показано, що регіони з більш диверсифікованою структурою економіки демонструють вищу здатність до адаптації та швидшого відновлення після кризових потрясінь.

Вагомий внесок у дослідження економічних передумов резильентності зробили праці, присвячені структурній трансформації економіки та промисловій політиці. Зокрема, М. Porter [5] обґрунтував значення конкурентних переваг, кластерного розвитку та просторової концентрації виробництва як чинників довгострокового економічного зростання. D. Rodrik [6] довів, що структурна трансформація економіки та активна промислова політика є необхідними передумовами підвищення продуктивності, диверсифікації виробництва та стійкого економічного розвитку. J. Lin [7] розвинув концепцію нової структурної економіки, відповідно до якої модернізація виробничої структури повинна ґрунтуватися на використанні наявних факторних переваг країни та активній ролі держави в стимулюванні структурних змін.

В Україні проблематика забезпечення якості життя населення, регіонального розвитку та економічної резильентності активно розвивається в працях науковців Інституту демографії та досліджень якості життя імені М. В. Птухи НАН України [8; 9] та ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» [10; 11; 12; 13]. Дослідження вітчизняних учених охоплюють питання оцінювання якості життя населення, регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку, структурної модернізації економіки, функціонування реального сектору, інвестиційного забезпечення регіонального розвитку, просторової трансформації господарських систем, розвитку підприємництва, а також формування механізмів післявоєнного відновлення.

Попри значний науковий доробок вітчизняних учених, більшість досліджень присвячена окремим аспектам економічної резильентності або структурної трансформації економіки. Натомість недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного впливу економічних домінант на забезпечення резильентності якості життя населення регіонів, а також механізми державного й регіонального регулювання їх в умовах тривалих зовнішніх загроз.

Метою статті є визначення ключових економічних домінант, які формують резильентність якості життя населення, та розроблення рекомендацій щодо регулювання їх у напрямі посилення

позитивного впливу на соціально-економічний розвиток регіонів.

Основні результати дослідження. У сучасних умовах резильєнтність якості життя населення формується під впливом комплексу взаємопов'язаних структурних змін, які охоплюють трансформацію галузевої структури економіки, просторовий перерозподіл виробничої активності, зміну інвестиційних та експортних пріоритетів, розвиток підприємницького середовища й формування нових центрів економічного зростання. Сукупність цих процесів визначає характер соціально-економічного структуроутворення регіонального розвитку в умовах зовнішніх загроз.

Серед ключових домінант економічних змін, що найбільшою мірою впливають на забезпечення резильєнтності якості життя населення регіонів України, доцільно виокремити такі: диверсифікація структури регіональної економіки; релокація виробництв і формування нових виробничих центрів; розвиток переробної промисловості та збільшення доданої вартості; активізація залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій; експортна інтеграція до ринку Європейського Союзу; розвиток малого та середнього підприємництва. Кожна із зазначених домінант відображає окремий напрям соціально-економічного структуроутворення резильєнтності якості життя населення. Їхній сукупний вплив визначає здатність регіонів не лише протидіяти негативним наслідкам зовнішніх загроз, а й формувати нові джерела економічного зростання та підвищення добробуту населення.

Економічна диверсифікація як базова домінанта резильєнтності якості життя. Досвід українських регіонів свідчить, що найбільш уразливими до зовнішніх загроз є території з високою концентрацією виробництва в декількох базових галузях. До початку повномасштабної війни в Донецькій області металургія, добувна промисловість та виробництво коксу формували понад 40% валової доданої вартості регіону, тоді як у Луганській області частка добувної промисловості та енергетики перевищувала 30% [13]. У Запорізькій області на металургійний комплекс та суміжні виробництва припадала приблизно чверть регіонального промислового виробництва. Така галузева концентрація обумовила значну залежність економічної стійкості регіонів від функціонування обмеженої кількості великих підприємств. Унаслідок руйнування виробничих потужностей та втрати логістичних зв'язків зазначені регіони зазнали найбільшого скорочення економічної активності. Зупинка великих металургійних і гірничодобувних підприємств спричинила втрату значної кількості робочих місць, різке скорочення надходжень до місцевих бюджетів і зниження доходів населення.

Натомість більш високий рівень економічної резильєнтності демонструють регіони з диверсифікованою структурою господарства (Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська і Львівська області). Зокрема, у Львівській області частка переробної промисловості становить приблизно 20% ВДВ, торгівлі – понад 15%, транспорту та логістики – приблизно 8%,

інформаційно-комунікаційних послуг – понад 5%. В області функціонує понад 150 тис. суб'єктів господарювання, що формує багатокомпонентну структуру економіки. У Вінницькій області економічна стійкість забезпечується поєднанням агропромислового комплексу, харчової промисловості, машинобудування та логістики. Регіон виробляє приблизно 8-9% загальноукраїнської аграрної продукції та входить до числа лідерів за обсягами переробки сільськогосподарської сировини. Закарпатська область характеризується значною часткою машинобудування, виробництва автомобільного комплексування, деревообробки, логістики та транскордонної торгівлі. В Івано-Франківській області стійкість забезпечується поєднанням переробної промисловості, деревообробки, енергетики, туристично-рекреаційної діяльності та малого підприємництва. Частка малого й середнього бізнесу у формуванні регіональної економіки є однією з найвищих серед областей України.

До основних інструментів регулювання процесів економічної диверсифікації регіонів можна віднести такі: диференціація державної регіональної політики залежно від рівня галузевої концентрації економіки областей; запровадження програм структурної трансформації для регіонів з моноспеціалізацією (металургійних, вугледобувних, хімічних тощо); державне стимулювання розвитку суміжних і комплементарних виробництв на основі міжсекторальної взаємодії; використання механізмів смарт-спеціалізації для розширення виробничої структури регіонів; спрямування коштів Державного фонду регіонального розвитку на проекти, що забезпечують диверсифікацію економічної діяльності.

Релокація виробництв як чинник економічної адаптації регіонів. Повномасштабна війна спричинила безпрецедентне територіальне переміщення виробничих потужностей із регіонів, що зазнали активних бойових дій, до відносно безпечних областей західної та центральної частини України. У результаті релокація стала одним із ключових механізмів підтримання економічної активності країни та важливою домінантою формування регіональної резильєнтності. Львівська область стала одним з головних осередків релокації бізнесу, прийнявши понад 300 підприємств, які перемістили виробничі потужності із зон активних бойових дій. У цьому регіоні були розміщені підприємства машинобудування, металообробки, меблевої, харчової та легкої промисловості, що забезпечило створення декількох тисяч нових робочих місць та сприяло зростанню надходжень до місцевих бюджетів. Водночас сформувалися нові виробничі кластери в промислових зонах Львова, Дрогобича, Стрия і Шептицького.

Закарпатська область – один з найбільш привабливих регіонів для підприємств, орієнтованих на експорт до країн-членів ЄС. Основою релокованого бізнесу в цьому регіоні стали виробники автомобільного комплексування, меблів, продукції деревообробки та легкої промисловості. Близькість до кордонів Європейського Союзу дала

підприємствам змогу оперативно відновити логістичні ланцюги та зберегти доступ до зовнішніх ринків. В Івано-Франківській області релокаційні процеси були зосереджені переважно в деревообробній, меблевій, харчовій та легкій промисловості. Важливим чинником стала наявність трудових ресурсів та виробничих площ, що дало змогу доволі швидко інтегрувати нові підприємства в регіональну економіку. Тернопільська область прийняла значну кількість підприємств агропереробного профілю, харчової промисловості та виробництва будівельних матеріалів. Це сприяло поглибленню регіональних виробничих ланцюгів між сільським господарством і переробною промисловістю, а також створенню додаткової доданої вартості всередині регіону.

Вінницька область за кількістю релокованих підприємств стабільно входила до групи регіонів-лідерів із прийому бізнесу, що переміщувався із зон активних бойових дій, формуючи один з нових центрів економічної активності в центральній частині України. У Хмельницькій області релокація стимулювала розвиток виробництва будівельних матеріалів, меблевої промисловості, машинобудування та логістичних послуг. Додатковий економічний ефект забезпечило розширення внутрішнього попиту на транспортні, складські та інженерні послуги.

Особливо важливим є те, що релокація вплинула не лише на окремі підприємства, а й на структуру економіки регіонів-реципієнтів. У багатьох областях зросла частка переробної промисловості, збільшилася кількість суб'єктів господарювання та активізувалися інвестиційні процеси. В окремих західних регіонах кількість зареєстрованих підприємств у 2022-2024 рр. зросла на 10-20%, що свідчить про формування нових центрів економічної активності. Релокація виробництв забезпечила для регіонів-реципієнтів низку позитивних економічних результатів: створення тисяч нових робочих місць у промисловості та сфері послуг; розширення податкової бази територіальних громад; збільшення попиту на продукцію місцевих постачальників і підрядників; розвиток логістичної, складської та інженерної інфраструктури; формування нових виробничих кластерів та міжгалузевих зв'язків; залучення додаткових внутрішніх інвестицій у промислові майданчики та індустріальні парки.

Основними інструментами удосконалення процесів релокації виробництва є такі: перехід від екстреної релокації до довгострокової державної політики просторового розміщення виробництва; формування мережі підготовлених промислових майданчиків у регіонах, які приймають підприємства; компенсація витрат на інженерну інфраструктуру, логістику та під'єднання підприємств; стимулювання інтеграції релокованих підприємств у регіональні виробничі кластери; сприяння підготовці та перепідготовці кадрів відповідно до потреб релокованого бізнесу.

Розвиток переробної промисловості як джерело створення доданої вартості та зростання доходів населення. Однією з визначальних економічних

домінант забезпечення резильєнтності якості життя населення є розвиток переробної промисловості. Переробні виробництва, на відміну від сировинних секторів, формують значно вищу додану вартість, створюють більшу кількість робочих місць на одиницю інвестицій та генерують стійкіші податкові надходження. В умовах зовнішніх загроз саме регіони з розвинутою переробною промисловістю (зокрема Вінницька, Львівська, Волинська, Хмельницька області) демонструють вищу здатність підтримувати зайнятість і доходи населення навіть за порушення зовнішніх ринків та логістичних ланцюгів.

Економічний ефект розвитку переробної промисловості значно перевищує результати функціонування сировинно орієнтованих секторів. Створення одного робочого місця в переробній промисловості генерує додатковий попит в транспорті, логістиці, торгівлі, енергетиці та сфері послуг. Завдяки цьому формується мультиплікативний ефект для всієї регіональної економіки. Розширення секторів з високою доданою вартістю забезпечує зростання середньої заробітної плати порівняно із сировинними видами діяльності, збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів, підвищення зайнятості населення та зниження ризиків безробіття, формування стійких виробничих ланцюгів усередині регіонів і зростання експортних надходжень від реалізації готової продукції, а також активізацію інвестицій у модернізацію виробництва та розвиток індустріальних парків.

Основні інструменти стимулювання розвитку переробної промисловості: переорієнтація державної промислової політики на підтримання виробництв із високою доданою вартістю; розвиток регіональних виробничих кластерів, зокрема в сегментах машинобудування, деревообробки, харчової промисловості та виробництва будівельних матеріалів; стимулювання локалізації виробництва компонентів; розширення програм пільгового інвестиційного кредитування; підтримка технологічної модернізації підприємств.

Інвестиційна активність як основа відновлення та модернізації регіонів. В умовах війни та післявоєнного відновлення інвестиції стають ключовим чинником забезпечення економічної резильєнтності регіонів. Саме інвестиційна активність визначає здатність територій створювати нові виробництва, модернізувати економічну структуру, розширювати зайнятість і формувати довгострокові джерела доходів населення. Інвестиції, на відміну від короткострокових антикризових заходів, створюють основу для стійкого економічного зростання та підвищення якості життя в середньо – і довгостроковій перспективі.

Після 2022 р. відбулася суттєва зміна просторової концентрації інвестиційних потоків. Найбільшу інвестиційну привабливість отримали регіони, які поєднують відносну безпеку, розвинену інфраструктуру, вигідне транспортно-географічне розташування та наявність трудових ресурсів. Насамперед це стосується західних і частини центральних областей України. У 2024 р. на

Львівську, Вінницьку, Закарпатську, Івано-Франківську, Волинську та Хмельницьку області сумарно припадала майже чверть загального обсягу капітальних інвестицій України (без м. Київ), тоді як до повномасштабної війни їхня частка була суттєво меншою. Це свідчить про поступове переміщення інвестиційної активності до відносно безпечних регіонів західної та центральної частини країни.

У довгостроковій перспективі одним з найпотужніших центрів інвестиційного зростання можуть стати південні регіони України. Одеська область має потенціал розвитку морської логістики, портової інфраструктури, контейнерних перевезень та орієнтованих на експорт виробництв. Миколаївська область може відновити позиції центру суднобудування, судноремонту та агроекспортної логістики. Херсонська область після повної деокупації здатна стати одним із ключових регіонів розвитку агропромислового комплексу, перероблення сільськогосподарської продукції та річкової логістики. Проте реалізація цього потенціалу залежатиме насамперед від рівня безпекових гарантій та масштабів відновлення інфраструктури.

Серед інструментів активізації інвестиційної діяльності можна виділити запровадження системи страхування воєнних ризиків для інвесторів; розширення мережі індустриальних парків; створення регіональних офісів супроводу інвестиційних проєктів; застосування податкових стимулів для виробничих інвестицій та розвиток механізмів державно-приватного партнерства.

Експортна переорієнтація регіональних економік як чинник забезпечення зовнішньоекономічної стійкості. Однією з найважливіших економічних змін в умовах війни стала трансформація географії зовнішньої торгівлі та переорієнтація експорту українських регіонів на ринки Європейського Союзу. Утрата частини традиційних ринків збуту, руйнування виробничих потужностей у східних областях та обмеження роботи морських портів зумовили необхідність швидкої адаптації регіональних економік до нових умов функціонування. Якщо до 2022 р. значна частина українського експорту була орієнтована на морську логістику та ринки країн Азії, Африки і Близького Сходу, то після початку повномасштабної війни основним напрямом зовнішньоекономічної інтеграції став Європейський Союз. Частка ЄС в зовнішній торгівлі України перевищила 60%, а прикордонні західні області отримали додаткові конкурентні переваги завдяки безпосередній близькості до європейських ринків.

Переорієнтація регіонального експорту на ринки Європейського Союзу забезпечує стабільне надходження валютної виручки до регіональних економік; збереження та створення робочих місць у виробничих секторах; зростання середньої заробітної плати орієнтованих на експорт підприємствах; підвищення технологічних стандартів виробництва відповідно до вимог ЄС; залучення іноземних інвестицій у виробничі ланцюги, а також посилення стійкості регіонів до зовнішньоекономічних викликів.

До інструментів регулювання експортної переорієнтації економіки регіонів належать підтримання сертифікації продукції відповідно до вимог ЄС, розвиток експортно-кредитного страхування, стимулювання участі підприємств у міжнародних виробничих мережах, модернізація прикордонної логістичної інфраструктури, а також розвиток експортно-консультаційних центрів.

Підприємництво як механізм підтримання якості життя населення. В умовах воєнних та економічних потрясінь малий і середній бізнес (МСБ) є одним з найважливіших чинників підтримання економічної активності та забезпечення резильєнтності регіонів. На відміну від великих підприємств, діяльність яких часто залежить від окремих виробничих майданчиків або зовнішніх ринків, сектор МСБ характеризується високою адаптивністю до змін середовища, здатністю швидко реагувати на нові потреби ринку та створювати робочі місця навіть у кризових умовах.

Саме підприємницький сектор значною мірою забезпечив економічну стабілізацію регіонів, які прийняли релоковані підприємства після початку повномасштабної війни. Загалом малий і середній бізнес формує понад 60% зайнятості в підприємницькому секторі України та забезпечує значну частину надходжень до місцевих бюджетів через податок на доходи фізичних осіб та єдиний податок та місцеві збори. Найвищий рівень підприємницької активності сьогодні спостерігається у Львівській, Закарпатській, Київській та Івано-Франківській областях.

Важливим показником економічної адаптації є динаміка створення нових бізнесів. У 2022-2025 рр. найбільші темпи приросту нових реєстрацій підприємств спостерігалися саме в західних областях України. Значна частина новостворених суб'єктів господарювання була пов'язана з виробництвом, логістикою, торгівлею, ремонтом техніки та сферою послуг, що сприяло швидкому відновленню локальних ринків праці. Розвиток малого та середнього бізнесу забезпечує низку позитивних ефектів для регіональної економіки: швидке створення робочих місць без значних капітальних витрат; диверсифікацію джерел доходів населення та зменшення залежності від великих роботодавців; збільшення надходжень до місцевих бюджетів через податкові платежі; розширення внутрішнього споживчого попиту; активізацію розвитку локальних виробничих ланцюгів; підвищення конкурентності регіональної економіки. Особливо важливим чинником є те, що сектор МСБ створює значний соціально-економічний ефект. У багатьох західних областях понад 70-80% зайнятих у підприємницькому секторі працюють саме на малих і середніх підприємствах, що робить їх ключовим роботодавцем і джерелом доходів населення.

Основними інструментами розвитку малого і середнього підприємництва є розширення програм доступного кредитування та гарантування кредитів, стимулювання виробничого підприємництва, підтримання сімейного бізнесу та самозайнятості, розвиток бізнес-інкубаторів і центрів

підприємницьких компетенцій та спрощення адміністративних процедур започаткування бізнесу.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що в умовах повномасштабної війни та інших зовнішніх загроз визначальним чинником забезпечення резильєнтності якості життя населення стає здатність регіональних економік до структурної адаптації. Доведено: на відміну від традиційних підходів, які акцентують увагу переважно на соціальних механізмах підтримання населення, стійкості якості життя дедалі більше залежить від розвитку виробництва, зайнятості, підприємництва, інвестиційної активності та спроможності економіки формувати додану вартість.

Установлено, що економічна диверсифікація знижує структурну вразливість регіонів до зовнішніх впливів і забезпечує стабільність зайнятості та доходів населення. Водночас релокація виробництв перетворилася з тимчасового антикризового заходу на один із провідних чинників просторової трансформації економіки України, сприяючи формуванню нових центрів економічної активності, розширенню виробничої бази регіонів-реципієнтів і зміцненню їхнього адаптаційного потенціалу. Обґрунтовано, що розвиток переробної промисловості є основною передумовою нарощування внутрішньої доданої вартості, підвищення продуктивності праці, зростання доходів населення та фінансової спроможності територіальних громад. Водночас активізація інвестиційної діяльності забезпечує модернізацію виробництва, створення нових робочих місць, розвиток індустріальних парків і виробничої інфраструктури, формуючи економічну основу післявоєнного відновлення регіонів. Доведено, що експортна переорієнтація регіональних економік на ринки Європейського Союзу та розвиток малого і середнього підприємництва істотно посилюють адаптивність регіональних господарських систем. Розширення експортних можливостей сприяє інтеграції українських виробників до європейських ланцюгів створення доданої вартості, тоді як підприємництво забезпечує швидке відновлення економічної активності, диверсифікацію джерел доходів населення та підтримання місцевих ринків праці.

За результатами дослідження обґрунтовано пріоритетні напрями державного та регіонального регулювання, спрямовані на стимулювання економічної диверсифікації, удосконалення механізмів релокації підприємств, розвиток виробництв із високою доданою вартістю, активізацію інвестиційної діяльності, сприяння орієнтованим на експорт виробництвам малого та середнього підприємництва. Комплексна реалізація їх сприятиме формуванню нової моделі структурного розвитку регіональних економік, основою якої є конкурентоспроможне виробництво, високий рівень інвестиційної активності, інтеграція до європейського економічного простору та стале зростання продуктивної зайнятості. Саме така модель забезпечує довгострокове підвищення резильєнтності якості життя населення та економічної стійкості

регіонів України в умовах збереження зовнішніх загроз.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичних підходів до комплексного оцінювання впливу економічних домінант на резильєнтність якості життя населення регіонів України, визначенням кількісних параметрів їхньої взаємодії та обґрунтуванням інструментів державного й регіонального регулювання залежно від функціонального типу регіону. Актуальним напрямом є також побудова інтегральних моделей оцінювання економічної резильєнтності регіонів з огляду на структурні зміни у виробництві, інвестиційній діяльності, підприємстві, експортній спеціалізації та розвитку переробної промисловості. Практичне значення матиме формування системи індикаторів моніторингу економічних домінант, що дасть змогу підвищити обґрунтованість стратегічних рішень щодо післявоєнного відновлення, структурної модернізації та забезпечення довгострокової резильєнтності якості життя населення регіонів України.

Список використаних джерел

1. Holling C. S. *Resilience and stability of ecological systems*. Annual Review of Ecology and Systematics. 1973. Vol. 4. Pp. 1-23. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>
2. Martin R., Sunley P. *On the notion of regional economic resilience: Conceptualization and explanation*. Journal of Economic Geography. 2015. Vol. 15(1). Pp. 1-42. DOI: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015>
3. *Handbook on Regional Economic Resilience*. Eds.: G. Bristow, A. Healy. Edward Elgar Publishing, 2020. 320 p. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781785360862>
4. Boschma R. *Towards an evolutionary perspective on regional resilience*. Regional Studies. 2015. Vol. 49(5). Pp. 733-751. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2014.959481>
5. Porter M. E. *Clusters and the new economics of competition*. Harvard Business Review. 1998. Vol. 76(6). Pp. 77-90. URL: <https://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?num=46852>
6. Rodrik D. *Normalizing Industrial Policy*. Washington, DC: World Bank, 2008. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bits/treams/c039ef83-e3f8-5be3-b3d6-750e9cb5d547/content>
7. Lin J. Y. *New Structural Economics: A Framework for Rethinking Development and Policy*. The World Bank Research Observer. 2011. Vol. 26(2). Pp. 193-221. DOI: <https://doi.org/10.1093/wbro/lkr007>
8. *Інституційне забезпечення резильєнтності економіки України: монографія* / ред. Е. М. Лібанова. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. 424 с. URL: <https://www.demography.org.ua/wp-content/uploads/2025/08/Інституцїиіне-забезпечення-резильєнтності-економіки-України.pdf>
9. *Інструменти забезпечення резильєнтності українського суспільства: монографія* / ред. Е. М. Лібанова. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. 372 с. URL: <https://www.demography.org.ua/wp-content/uploads/2025/08/Інструменти-забезпечення-резильєнтності-українського-суспільства.pdf>

content/uploads/2025/09/Інструменти-забезпечення-резильєнтності-українського-суспільства.pdf

10. Міграційні втрати молоді та ресурсний потенціал повоєнної відбудови України: моделювання взаємовпливів та інструментарій посилення резильєнтності: монографія / ред. Т. Г. Васильців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2024. 350 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20240005.pdf>

11. Соціальна вразливість населення Карпатського регіону України: пріоритети та інструментарій подолання викликів і загроз: монографія / наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2024. 218 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20240003.pdf>

12. Ishchuk S. *Dominants of structural changes in the economy of Ukraine: regional dimension*. Economic and Regional Studies. 2025. № 18(2). Pp. 126-138. DOI: <https://doi.org/10.2478/ers-2025-0011>

13. Міжсекторальна взаємодія в економіці України: актуальні тенденції та перспективи оптимізації: наук. доп. / наук. ред. С. О. Іщук. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2025. 100 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20250035.pdf>

References

1. Holling, C. S. (1973). *Resilience and stability of ecological systems*. Annual Review of Ecology and Systematics, 4, 1-23. <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>

2. Martin, R., & Sunley, P. (2015). *On the notion of regional economic resilience: Conceptualization and explanation*. Journal of Economic Geography, 15(1), 1-42. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015>

3. Bristow, G., & Healy, A. (Eds.). (2020). *Handbook on Regional Economic Resilience*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781785360862>

4. Boschma, R. (2015). *Towards an evolutionary perspective on regional resilience*. Regional Studies, 49(5), 733-751. <https://doi.org/10.1080/00343404.2014.959481>

5. Porter, M. E. (1998). *Clusters and the new economics of competition*. Harvard Business Review, 76(6), 77-90. <https://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?num=46852>

6. Rodrik, D. (2008). *Normalizing Industrial Policy*. Washington, DC: World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitsstreams/c039ef83-e3f8-5be3-b3d6-750e9cb5d547/content>

7. Lin, J. Y. (2011). *New Structural Economics: A Framework for Rethinking Development and Policy*. The World Bank Research Observer, 26(2), 193-221. <https://doi.org/10.1093/wbro/lkr007>

8. Libanova, E. M. (Ed.). (2025). *Instytutsiyne zabezpechennya rezyl'yentnosti ekonomiky Ukrayiny [Institutional support for the resilience of the Ukrainian economy]*. Kharkiv. <https://www.demography.org.ua/wp-content/uploads/2025/08/Інститут-и-не-забезпечення-резильєнтності-економіки-України.pdf> [in Ukrainian].

9. Libanova, E. M. (Ed.). (2025). *Instrumenty zabezpechennya rezyl'yentnosti ukrayins'koho suspil'stva [Tools for ensuring the resilience of Ukrainian society]*. Kharkiv. <https://www.demography.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/Інструменти-забезпечення-резильєнтності-українського-суспільства.pdf> [in Ukrainian].

10. Vasylytsiv, T. H. (Ed.). (2024). *Mihratsiyni vtraty molodi ta resursnyy potentsial povoyennoyi vidbudovy Ukrayiny: modelyuvannya vzayemovplyviv ta instrumentariy posylennya rezyl'yentnosti [Migration losses of youth and the resource potential of post-war reconstruction of Ukraine: modeling of mutual influences and tools for strengthening resilience]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. <https://ird.gov.ua/irdp/p20240005.pdf> [in Ukrainian].

11. Vasylytsiv, T. H. (Ed.). (2024). *Sotsial'na vrazlyvist' naseleennya Karpats'koho rehionu Ukrayiny: priorytety ta instrumentariy podolannya vyklykiv i zahroz [Social vulnerability of the population of the Carpathian region of Ukraine: priorities and tools for overcoming challenges and threats]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. <https://ird.gov.ua/irdp/p20240003.pdf> [in Ukrainian].

12. Ishchuk, S. (2025). *Dominants of structural changes in the economy of Ukraine: regional dimension*. Economic and Regional Studies, 18(2), 126-138. <https://doi.org/10.2478/ers-2025-0011> [in Ukrainian].

13. Ishchuk, S. O. (Ed.). (2025). *Mizhsektoral'na vzayemodiya v ekonomitsi Ukrayiny: aktual'ni tendentsiyi ta perspektvyi optymizatsiyi [Intersectoral interaction in the economy of Ukraine: current trends and prospects for optimization]* (Scientific report). Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. (Series «Problems of Regional Development»). <http://ird.gov.ua/irdp/p20250035.pdf> [in Ukrainian].

Статтю підготовлено в межах теми «Домінанти соціально-економічного структуроутворення резильєнтності якості життя населення в регіонах України в умовах зовнішніх загроз» (державний реєстраційний номер 0125U000478).

Надійшло 01.09.2026 р.
Прийнято до друку 05.09.2026 р.
Опубліковано 30.09.2026 р.